

Aczél Petra
„Művészettel és vitézséggel”
– *A Balassi Bálint Intézetéről* –

„A kulturális önállóság – a szellemi kultúra terén – nem abban áll, hogy mindentől, mi idegen, félénken vagy elbizakodva elzárkózunk, hanem abból, hogy pozitív szellemi munkánk által oda törekedjünk, hogy a világ ne csak történeti múltunkról, nyerstermelésünkről s néhány lovagias erényünkről ismerjen, de ismerjen műveltségünkről, tudományunkról is, más szóval: hogy a tudományos élet nagy nemzetközi munkájában egy művelt nemzethez méltó részt biztosítsunk magunknak”

/Trefort Ágoston/

Balassi Bálint, a vitézséggel küzdő és művészettel érző, verselő költő munkásságának köszönhetően a magyar irodalom erőteljesen kötődött Európához. A Spenser és Ronsard kortársaként magyar virtussal, magyar nyelven író Balassi témájában, költészetének formatárával egyszerre volt nemzetközi és jellegzetesen magyar. Ahogy angol és francia költőtársai, ő is *„felszabadított valami magafeszültséget, megnyitott valami távlatot, amelyről a középkori költő nem is álmodott.”*¹ Az irodalomtörténészek olyan reneszánsz költőként értelmezik figuráját, aki Janus Pannonius európaiságát idomítja a magyar nyelvhez, és a magyar nyelvet emeli ezáltal a kor egyenrangú kultúra-hordozójává.

„Balassi Bálintban már a 16. században megfogalmazódott a kulturális igény a magyar irodalmi hagyomány európaibbá tételére, ugyanakkor az európai kultúrát is gazdagítani kívánta a hagyományos magyar kultúra egyre hatékonyabb bemutatásával. [...] Azt mondhatjuk, hogy a hungarológiai intézmény első képviselője volt.

¹ SZERB, 1973. 277.

[...] vele született meg az igazi irodalmi magyar nyelv, vele erősödött és vált meghatározóvá a magyar kulturális nyitás Európa felé:

«Ha én is azért az magyar nyelvet ezzel akartam meggazdagítani, hogy megismerjék mindenkinek, hogy magyar nyelven is meglehet ez, azmi egyéb nyelven meglehet, ez jó akaratért nem érdemlem, hogy botránkozónak híjanak az emberek.»

*A feladat, amely az új hungarológiai intézetet életre hívta, főként ebben áll.*²

Balassi Bálint munkásságát ma egy intézet működése értelmezi újjá, vonatkoztatja korunkra. A magyar kultúra éltetésére és terjesztésére, a hungarológia nemzetközi képviselőjére 2002. január 1-jével létrejött a Balassi Bálint Intézet a közel fél évszázados múltra visszatekintő Magyar Nyelvi Intézet, és az 1989-től működő Nemzetközi Hungarológiai Központ jogutódjaként.

A hungarológia – vagy más néven magyarságtudomány – fénykora a két világháború közötti időszakra tehető, és az akkor alig harminc esztendőes Gragger Róbert nevéhez fűződik. Az ő egyedülálló kezdeményezése nyomán a magyar nyelv és magyar irodalom korábbi oktatásának feladata kultúrmisszióvá nemesedett. A területtől fájdalmasan sokat veszítő Magyarországon az államnemzetből a határokon átívelő kultúrnemzet kialakulásának reményében a nemzetmegtartó politika szerepe erősödött meg. A kor kultúrpolitikusi, gróf Klebelsberg Kuno, később Hóman Bálint teret engedtek a graggeri elhatározás megvalósításának. Kulturális, jó értelemben vett külföldi propagandájuk célkitűzése a magyarság ismertté tétele, a nemzetek versenyében Magyarország előbbre vitele volt. Ennek szellemében alakította ki Klebelsberg és Gragger a külföldi magyar intézetek, kulturális képviselőket, a külföldi magyar tanszékek és lektorátusok rendszerét. Később, Hóman Bálint minisztersége alatt idehaza is megalapozták a hungarológiai intézményhálózatot. A húszas évektől a kultúrdiplomácia hatékony működése révén megalakultak a Collegium Hungaricumok (1924-ben Bécsben és Berlinben, 1927-ben Rómában). 1944-ben 14 ország 38 városában összesen 69 magyar kulturális és tudományos képviselő létezett.

² DI FRANCESCO, 2002. 117–118.

Folyóiratok indultak, amelyek világnyelveken szóltak és tájékoztattak a magyar tudományos kutatások eredményeiről (*Ungarische Jahrbücher, Revue d'Études Hongroises, The Hungarian Quarterly*). A második világháború után, 1948-tól következtek be azok a változások, amelyek a hungarológiai intézményrendszerben is éreztették hatásukat. A Kultúrkapcsolatok Intézete által meghatározott kulturális diplomácia hangsúlya szinte kizárólagosan Kelet-Európára tevődött át. Átalakult a magyar mint idegen nyelv oktatása is, az ide érkező diákokat nem elsősorban a kultúra iránti érdeklődés, hanem más „diplomáciai” szándék irányította felénk. A külföldi diákok nagy száma miatt ugyanakkor sorra alakultak az oktatási intézmények, köztük az 1957-ben elődintézményeivel megalapozott Magyar Nyelvi Intézet. 1977-ben a politikai nyitásnak köszönhetően Klaniczay Tibor kezdeményezésére alakult meg a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, amely 2002-től már Nemzetközi Magyarisztantudományi Társaságként működik tovább, és mint ilyen a nemzetközi hungarológia öt évenként sorra kerülő seregszempléjének feladatát is vállalta. 1983-ban jött létre a Magyar Lektorai Központ, amely 1989-től a Nemzetközi Hungarológiai Központ elnevezést kapta. A hatvanas évektől kiszélesedett a külföldi magyar intézetek rendszere is. A bővülő hungarológiai intézményrendszer azonban még erőteljes állampolitikai felügyelet alatt állt, a magyarságtudomány műhelyeinek munkája viszonylagos elszigeteltségben folyt. A graggeri elképzelés újraértelmezésére 2001-ben került sor, amikor az Oktatási Minisztérium által létrehozott Hungarológiai Munkabizottság Klaniczay Tibor és Köpeczi Béla hungarológia-meghatározását felhasználva a következőképpen ragadta meg a hungarológia diszciplínáját: *„a magyar nemzettel kapcsolatos minden kultúrhagyomány, annak megőrzése, fejlesztése. [...] a területre vonatkozó tudományos ismeretek oktatása és megismertetése.”*³

Az állami feladatvállalások és a meghatározásban foglalt tevékenység elvégzésére 2002. január 1-jén megalakult egy olyan központi szerepű intézet, amely az ismert kultúrintézetekhez (Goethe,

³ UJVÁRY, 2002.

Cervantes, British Council) hasonlóan jó értelemben vett nemzeti propagandával, a kultúra, a nyelv és a magyarságtudomány ismertté tételével foglalkozik. A magyar hungarológia nemzetközi viszonylatban is magas színvonalú központjának létrehozásával biztosíthatóvá válik a megfelelő kommunikációs csatornák, és az információcsere kódjának kidolgozása a hazai és külföldi tudományos műhelyek, illetve elszigetelten dolgozó kutatók között.

Az utóbbi években erőteljes szándék mutatkozott arra, hogy a magyar nyelv iránt érdeklődést tanúsítók ne kizárólag a szókincsünkkel, nyelvészettel, irodalomtörténettel ismerkedjenek meg, hanem a hungarológia olyan átfogó tudományággá alakuljon, amely a művelődéstörténettől a néprajzon keresztül a társadalomtörténetig közvetít ismereteket a magyar nyelv segítségével, elsősorban külföldön. Ma már elmondhatjuk, hogy a hungarológia interdiszciplináris, nemzetközi hatású és érvényű tudomány, amely a nemzetközileg és történetileg kialakult felfogások, gyakorlatok és elképzelések összessége.

A népszerűsítésben jelentős feladat hárul a külföldi egyetemek magyar lektoraira és vendégtanáira. A lektorok feladata elsősorban a magyar mint idegen nyelv tanítása. A fogadó egyetem igényeitől függően tarthat szemináriumokat magyar nyelvészetből, irodalomból, valamint a hungarológia tárgykörébe tartozó más tudományágakból.

A vendégoktató az adott országgal kötött kétoldalú kulturális egyezmény keretében tölti be állását. A vendégtanár feladata a külföldi oktatóhely igényétől függően előadások tartása magyar vagy idegen nyelven, szemináriumok vezetése magyar nyelvészetből, irodalomból, történelemből, illetve a hungarológia tárgykörébe tartozó más tudományágakból. Esetenként be kell kapcsolódnia a magyar nyelv oktatásába is.

A Balassi Bálint Intézet – oktatás- és tudományszervezői tevékenységéből adódóan – lektorokat és vendégoktatókat küld szerte a világon csaknem félszáz felsőoktatási intézménybe. Jelenleg az államközi egyezmények keretében 22 ország 37 egyetemén 43 oktató tanít magyar nyelvet és magyarságismeretet. A kiküldött lektorok és vendégtanárok magas szintű szakmai tapasztalatokkal bíró

oktatók, sokan közülük tudományos fokozattal rendelkeznek a magyar nyelvtudomány vagy a magyar irodalomtudomány területén. A magyar nyelv és kultúra oktatásán, terjesztésén túl az egyetemeken folyó munka jellegétől függően könyvkiadással, hungarológiai kutatással is foglalkoznak. A Balassi Bálint Intézet hirdeti meg a lektori pályázatot, amelynek szakmai felügyeletében, elbírálásában is részt vesz.

A fentiekén túl az intézet szakmai kapcsolatban áll további 16 ország 31 egyetemén működő olyan hungarológiai oktató- és kutatóhellyel, ahol nem államközi egyezmény alapján dolgozik magyar kutató, vagy csak külföldi hungarológusokból áll a tanszék. Intézetünk kiemelt céljai között szerepel a teljes nemzetközi hungarológiai intézményhálózatának és tevékenységének feltérképezése. Ennek érdekében a továbbiakban is keressük a kapcsolatot minden olyan külföldi intézménnyel és műhellyel, ahol a hungarológiát művelik.

Az Intézet magyarországi működésének keretében a szórványban élő, magyar származású vagy külföldi hallgatók tanulhatnak magyar nyelvet és különböző hungarológiai tárgyakat, valamint részt vehetnek az egy éves egyetemi előkészítőn, amely lehetőséget nyújt mind a magyar nyelvi, mind a szaktárgyi felkészülésre. Az Intézetben magyar nyelvből államilag akkreditált és nemzetközi ECL nyelvvizsgát lehet tenni. Az intézmény ellátja a határon túli magyarok oktatásával és a magyar nyelv ápolásával kapcsolatos feladatokat; részt vesz a határon túli magyar és magyar nyelvet oktató pedagógusok és más szakemberek továbbképzésében; nyelvi, szaknyelvi utóképzést, magyarságismereti, kisebbségi kurzusokat szervez.

A határon túli magyar műhelyekkel való kapcsolattartás jelentős fóruma a Szépirodalmi Figyelő, amely által széles körű tájékozódási lehetőség nyílik a külhoni közönség számára a kortárs magyar szépirodalom és folyóirat-kínálat terén.

A Balassi Bálint Intézet fontos célkitűzése emellett a magyarságtudomány területén folytatott publikációs tevékenység összehangolása. A kutatási, szervezési, tankönyv- és tananyag-fejlesztési, valamint kiadói feladatok keretében tudományos és ismeretterjesztő

kiadványokat jelentet meg magyar és idegen nyelven; hungarológiai ösztöndíj- és támogatási rendszert dolgoz ki és működtet.

Az Intézet belföldön és külföldön egyaránt a magyar nyelv és kultúra, a magyarságtudomány minél szélesebb körű megismertetése és népszerűsítése céljából kiállításokat, kulturális rendezvényeket, szakmai konferenciákat és ismeretterjesztő előadásokat szervez.

A sokrétű feladat kapcsolódási területeinek megfelelően az Oktatási Minisztérium háttérintézményeként szoros, operatív kapcsolatban áll a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumával és a Külügyminisztériummal.

Az elmúlt, mintegy fél esztendő működését két tudományos konferencia, egy módszertani továbbképzés, két kiállítás és három kiadvány, kiadványsorozat fémjelzi.

Ez év május 31-én rendeztük meg a „*Nyelv és kultúra a XXI. században*” című tudományos szimpóziumot, amelynek célja az volt, hogy a Magyarországon működő külföldi kulturális intézetek, hungarológiai tevékenységet folytató és oktató társintézmények, a külföldi magyar intézetek vezetői megismerjék a Balassi Bálint Intézet arculatát, egymás tevékenységét, valamint feltárják és összehangolják a szakmai, tudományos, kulturális együttműködés további lehetőségeit.

A tanácskozás három szekcióban zajlott a nyelvoktatás és kultúraközvetítés feladatairól és tapasztalatairól, a magyarságtudomány lehetőségeiről és a magyar nyelv és hungarológiaoktatás tartalmi, módszertani kereteiről. A tudományos szimpóziumra meghívást kaptak a külföldi magyar intézetek, a magyarországi külföldi kultúrintézetek, a tudományos és szakmai társintézmények vezetői, képviselői és az egyetemek, oktatóhelyek kutatói, tanárai.

Az Apáczai Közalapítvány és a Balassi Bálint Intézet 2002. június 28–29-én közösen rendezett konferenciát az Intézet Somlói úti épületében a magyar nyelvet és a magyarságtudományt a határainkon túl oktató pedagógusok számára, *Magyarul – határok nélkül* címmel.

A két napos rendezvény célja az volt, hogy a határainkon túl élő magyar nyelvet és magyarságtudományt oktatókkal közelebből megismertesse a működésüket támogató szervezeteket; módszerta-

ni előadásokkal, hagyományos és multimédiás tananyagok bemutatásával segítséget nyújtson munkájukhoz. A tudományos találkozó alkalmat adott arra is, hogy a jelenlevők egymás közötti szakmai együttműködése megerősödjön.

A Balassi Bálint Intézet 2002. augusztus 26–27-én rendezte meg évenkénti vendégoktatói és lektori konferenciáját „ARTE ET MARTE. Hungarológia a XXI. században” címmel. A konferencia ebben az évben különösen fontos eseménynek ígérkezett. Elsősorban azért, mert ez volt az első vendégoktatói és lektori konferencia a jogelőd intézetek, a Magyar Nyelvi Intézet és a Nemzetközi Hungarológiai Központ egyesülése óta. A rendezvényt Dr. Hiller István, az Oktatási Minisztérium politikai államtitkára és Dr. Schneider Márta, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium művészeti és nemzetközi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára nyitotta meg.

A „Hungarológia és társtudományai” témakörében elhangzott előadásokat a lektori, vendégtanári szakmai beszámolók, majd kerekasztal-beszélgetés követte, amelyen az Oktatási Minisztérium nemzetközi és tudományos, valamint felsőoktatási helyettes államtitkárai válaszoltak a felmerülő kérdésekre. A konferencia második napján a külföldi magyar intézetek igazgatói és a lektorok, vendégtanárok eszmecserejére került sor, a hungarológia képviselőit, oktatásának tematikus szempontrendszerét érvényesítve.

A kulturális, népszerűsítő programok között szeptember 11-én került sor a Magyarországi Észt Intézet *kaunisz Erdély /szép Erdély/* című kiállítására, amelyre az észt államfő felesége, Dr. Ingrid Rüütel asszony, és Dr. Mádl Dalma, a Magyar Köztársaság elnökének felesége is ellátogattak, előadást tartottak.

Szeptember 18 és 21 között az Osztrák-Magyar Akció Alapítvány, a *k-education Austria*, az Osztrák Kelet- és Délkelet-Európa Intézet és a Balassi Bálint Intézet szervezésében magyar és osztrák középiskolai történelem szakos tanárokat láttunk vendégül egy, a két ország közös múltját elemző szakmai továbbképzésen.

Hasonlóképpen ad otthont az Intézet november 4-én a Határon Túli Magyar Tankönyvtanács szakszótárákról folyó ülésének.

Az Intézet időről időre fotókiállítással, az év bizonyos napjaihoz kötődő eseményeivel, rendezvényeivel várja az idelátogatókat. Kiállítási sorozatunk indul „*A világ magyar szemmel*” címmel.

Elektronikus felületünkön, az interneten hozzáférhető honlapunkon (www.bbi.hu) bővebb információkat kaphatnak az intézetről, rendezvényeinkről, tudományszervező tevékenységünkről, de található ott nyelvi tesztek, szavazórovat, friss programjaink leírásai is, ugyanakkor egyes kiadványaink szemelvényei is olvashatóak, használhatóak.

A Balassi Bálint Intézet Nyílt Napja 2002. november 28-án várja az érdeklődőket. A Nyílt Nap nem csupán az oktatási, hanem a tudományos, népszerűsítő tevékenységeink bemutatását is szolgálja majd. A délelőtt folyamán lesz lehetőség óralátogatásra, nyelvi szintfelmérésre. Kora délutántól kerül sor a diákoknak és tanároknak szóló szakmai–módszertani előadásra, próbavizsgát lehet majd tenni, illetve részt lehet venni idegen nyelvű kerekasztal-beszélgetésekben, melyeknek témája a magyar nyelv és annak oktatása lesz. Ismeretterjesztő előadás keretében Balassi koráról, a korabeli hadászatról hallhatunk, a kiállítások pedig a magyar és a nemzetközi kultúra iránt érdeklődők számára kínálnak értékes pillanatokat. A Nyílt Nap zárásaként magyar táncház várja majd a mozogni vágyókat.

Az Intézet tudományos ismeretterjesztő előadásorozata, filmklubja várhatóan januártól indul.

Balassi Bálint a hungarológiáért, a magyar kultúráért küzd most, a XXI. században, művészetrel és vitézséggel. Az Intézet egyúttal új értelmet ad a vitéz magyar költő magyarságának, művészetének, nemzetközi hírnevének.

Ebben az együttműködésben pedig az egész nemzet képe és képviselője gazdagodhat.

A Balassi Bálint Intézet utolérhetőségei:

Főigazgatója: Dr. Ujváry Gábor
Cím: 1016 Budapest
Somlói u. 51.
Telefonszám: 209-22-55
386-00-26
E-mail: bbi@bbi.hu
WEB-cím: www.bbi.hu

RÖVIDÍTÉSEK ÉS IRODALOMJEGYZÉK

SZERB

1973 SZERB Antal: *A világirodalom története*. Budapest, Magvető, 1973.

DI FRANCESCO

2002 DI FRANCESCO, Amedeo: Köszöntő. In: *Szépirodalmi Figyelő* 1 (2002) 2. sz. 116–118.

UJVÁRY

2002 UJVÁRY Gábor: Magyarságtudomány idehaza és külföldön. A Balassi Bálint Intézetről. In: *Európai Utas* 13 (2001) 2. sz. 5–11.